

DRUŽBENE SPREMEMBE

= večja preoblikovanja elementov družbene strukture in kulture (spremenjene vrednote, norme → vzorci vedenja, spremembe v organizacijah, institucije...)
Širši pojem od modernizacije.

ZGODOVINSKI PREGLED

ANTIKA

Zavedanje, da se v družbi pojavljajo spremembe je relativno novo. Do modernih družb so bile spremembe v načinu življenja v času posameznikovega življenja majhne/jih ni bilo. Niso bili navajeni sprememb. Sprememb torej ni, stvari ostajajo enake. Če pa že prihaja do sprememb, so to spremembe na slabše. Spremembe niso potrebne.

PRIMITIVNE SKUPNOSTI

Čas so dojemali ciklično – vrtimo se v krogu.

SREDNJI VEK

S krščanstvom se vpelje linearno razumevanje časa, čeprav ideja napredka ni bila posebej prisotna. Obstaja začetek in prišel bo konec (stvarjenje, kristusov prihod, sodni dan).

V 18. stoletju pa je Jacques Turgot zavrnil tovrstna razmišljanja. Rekel je, da je zgodovinski potek linearen in ta linearnost ni taka kot pri krščanstvu. Ta linearnost predpostavlja napredek, to pomeni, da so posamezna zgodovinska obdobja naprednejša/boljša od prejšnjih.

Če govorimo o napredku, govorimo o **DIMENZIJAH NAPREDKA:**

1. **INTELEKTUALNI:** Comte govoril o treh načinih razmišljanja človeštva:

- teološka (svet si razlagajo z nadnaravnimi silami)
- metafizična (pojasnjevanje s pomočjo filozofije, ki nas ne pripelje ravno na cilj)
- znanstvena/pozitivna (svet se preučuje na eksakten, empiričen način)

2. **TEHNIČNI in s tem povezan MATERIALEN NAPREDEK**

Produkcijska sredstva se tehnološko izboljšujejo kar vodi v vedno več/kvalitetnejše/cenejše materialne dobrine (avto bil včasih luksuz)

3. **SOCIALNO POLITIČNI NAPREDEK**

Vedno več ljudi ima vedno več svobode. Šlo je od sužnjelastništva, tlačanstva, do moderne družbe (pol., mešč. pravice), krajši delovni čas. Človek »bolje« živi.

PROTISLOVNI UČINKI NAPREDKA

V 18. stoletju je bila ideja družbenega napredka zelo živa in ta se je vrednotil zelo pozitivno, vendar pa se je že v tem času pojavilo tudi negativno vrednotenje napredka. Tako je Rousseau ugotavljal, da družba v znanosti napreduje, moralno pa nazaduje (svet je vedno bolj pokvarjen). David Ricardo in Adrian Smith (najbolj znana angleška klasična ekonomista), Marx je od njiju črpal ideje, drugi viri: Hegel, utopični socialisti (Saint Simon, Thomas Moore).

Marx je ugotavljal, da tehnični napredek, razvoj stroja vodi v poniževanje ljudi, ki so degradirani na raven strojev. Človek, ki dela za strojem je ponižan, ker mu stroj narekuje delo (monotono... Človek kot duhovno, racionalno bitje ne bi smel delat nekaj takega, nečloveško). Vera v napredek je v 20. stoletju zamajala 2. svetovna vojna, v smislu, če govorimo o družbenem napredku, vojne so pa vedno bolj krvave, gosp. krize v 20. letih... Po drugi svetovni vojni je v 70. letih – gosp. kriza – svet spet začel zastajati.

Danes **Anthony Giddens** ugotavlja, da je človek danes soočen z zelo negotovo prihodnostjo (še nobena generacija tako). Po drugi svetovni vojni se je kmalu začela hladna vojna, ki je zbujala občutek ogroženosti (atomska bomba), vedno večje so tudi ekološke krize.

Ulrich Beck – družba tveganja (govoril je tudi o globalizaciji!).

RAZLAGE DRUŽBENIH SPREMENB – VPRAŠANJA

1. Zakaj se družbe sploh spreminjajo?
2. Ali obstajajo kakšne splošne zakonitosti razvoja/druž. spreminjanja?
3. Kakšna je smer spreminjanja?
4. Ali obstajajo meje družbenega razvoja?
5. Kako meriti spremembe? (indikatorji družbenih sprememb..)

EVOLUCIJSKE TEORIJE

V sociologiji so se oblikovale na osnovi evolucionizma (razvojnega nauka) iz biologije (o tem govoril že La Marque, 1857- Darwin)

Razvoj evolucijske teorije delimo na dva sklopa:

1. **KLASIČNI EVOLUCIONIZEM ali TEORIJE UNILINEARNE EVOLUCIJE**
  - o Ta teorija predpostavlja, da naj bi se vse družbe razvijale v eni smeri
2. **TEORIJE MULTILINEARNE EVOLUCIJE**
  - o Družbe se lahko razvijejo v večih smereh
  - o Razvoj ne pomeni nujno napredka (razvoj lahko pripelje do kvalitativno slabše situacije)
  - o Afganistan – očitno jim demokracija ne ustreza, zadeva se slabša

1. **SOCIALNI DARWINIZEM** – **Herbert Spencer** (vpeljal pojem funkcionalna diferenciacija) Izhaja iz Darwinovega nauka. Ugotavlja, da je mogoče zakon evolucije uporabiti pri razlagi razvoja žive in nežive materije. Spencer je ugotavljal, da razvoj pomeni na vseh področjih prehajanje od homogenega k heterogenemu, od enostavnega h kompleksnemu oz. od nediferenciranega k diferenciranemu.

(Družbe so bile včasih res manj kompleksne, manj diferencirane). V vseh organizmih in v družbi opazamo količinsko rast (tako kot raste organizem, tako narašča prebivalstvo). Danes se res ne vidi nekega razvojnega modela, kjer bi bilo več kot parlamentarne demokracije in kapitalizma. V znanosti lahko še kaj razvijemo...

Funkcionalna diferenciacija je posledica družbene delitve dela in razvoja družbe. Elementi (odnosi, skupine, inst) so bolj zapleteni. Organizmi (evolucijsko) so bili na začetku zelo preprosti, sedaj (človek – kompleksen, funk. diferenciran).

Vsi te deli morajo biti povezani v celoto – integracija (org – družba). Pomembnost integracije je poudarjal Durkheim.

Spencer družbe deli po kriteriju **NOTRANJE REGULACIJE**:

2 TIPA:

1. **MILITARISTIČNE DRUŽBE**
  - o temeljijo na prisili, zaprtosti in sovražnosti do drugih družb
  - o večino tradicionalnih družb je za take smatral
2. **INDUSTRIJSKE DRUŽBE**
  - temeljijo na svobodi posameznikov, odprtosti in medsebojni ekonomski odvisnosti posameznikov zaradi delitve dela
  - včasih je bil človek samozadosten, sedaj ni

Tako kot v naravi tudi v družbi poteka boj za obstanek in preživijo najbolj prilagojeni. Ta ideja boja za obstanek velja tako za posameznike znotraj družbe kot za boj med družbami. S to

teorijo se je opravičevala slojevitost in kolonizacija. Če je en zdrav, naj si sam pomaga. Pohabljeni so malodane za odpisat.

2. PARSONSOVA TEORIJA

(sodi bolj med teorije multilinearne evolucije, 100 let po Spencerju, 20 stoletje)
Parsons izpostavlja funkcionalno diferenciacijo, ki vodi v družbene spremembe. Družbena evolucija ni unilinearna in popolnoma kontinuiran proces.

Izredno pomembno je ohranjanje reda in stabilnosti družbe, če hočemo, da bo družba kot sistem stabilna, mora ohranяти ravnotežje med pod sistemi oziroma pod sistemi se morajo spremembam uspešno prilagajati → pod sistemi morajo vzpostaviti ravnotežje (če se spremenijo vrednote, se morajo še norme; mibitel – nova pravila komuniciranja)
ADAPTACIJA – tudi v ekonomskem sistemu; če njivo naredimo, je to adaptacija med človekom in naravo.

Parsons ugotavlja, da je družbena evolucija šla čez **štiri faze**:

1. LOVSKO-NABIRALNIŠKE DRUŽBE

- najnižja stopnja diferenciacije, organizacij ni bilo, nekaj institucij, ne poznajo privatne lastnine, preživljajo se z lovom in nabiralništvom

2. NAPREDNEJŠE PRIMITIVNE DRUŽBE

- pojavi se že več institucij, pojavi se privatna lastnina in s tem slojevitost (stratificiranost), dobrine se pridobiva s poljedelstvom in živinorejo

3. VMESNE DRUŽBE

- sem uvrščamo npr. antiko, Egipt, fevdalne družbe; več institucij, večja diferenciacija, tu se že pojavijo (zametki) birokratskih organizacij

4. INDUSTRIJSKE DRUŽBE

- visoka stopnja delitve dela, diferenciacije in demokracije

KRITIKE TEORIJE DRUŽBENE EVOLUCIJE

- 1.) Ne moremo delati analogije (primerjave) med naravnimi, biološkimi in družbenimi procesi
- 2.) Nekateri tradicionalni skupnosti so v določenih delih celo bolj kompleksne kot pa moderne (npr. sodstvo – v tradicionalnih je bilo sorodstvenih odnosov več in so bili bolj kompleksni)
- 3.) Sodobne družbe so slabše prilagojene preživetju zaradi velike ekološke ogroženosti (naravno okolje je bilo tako zelo preoblikovano, da je družbo začelo ogrožati)

ZGODOVINSKI ali HISTORIČNI MATERIALIZEM - Karl Marx

Z zgodovinskim razvojem se razvijajo proizvodna sredstva, to pa pomeni, da se morajo spremeniti tudi proizvodni odnosi, zato ker odnosi zavirajo nadaljni razvoj proizvodnih sredstev. Te odnose se spremenijo z evolucijo, kar pa pomeni, da se spremeni tudi nadgradnja (družbena nadstavba). V srednjem veku je bil značilen fevdalizem, kar je zaviralo nadaljno rast proizvodnih sil, ki so se pojavljale. Potrebovali so prosto delovno silo in s pojavom revolucije se je sprostil veliko delovne sile. V ZDA je bila državljanska vojna – potrebovali so več delovne sile, zato je bilo na S odpravljeno suženjstvo (ker je bil sever bolj industrijski).

KRITIKA: Očitni so mu pretirani ekonomski determinizem (vse razlaga z odnosi med delodajalci in delojemalci). Rekel je, da se bo z razrešitvijo teh odnosov rešilo vse!
Dahrendorf: so še druga vprašanja: religija, ekologija, mirovniški boji. Ljudje stopajo v različne družbene skupine, ki hočejo vplivati na ostale → vodstva so pa elite – PLURALIZEM ELIT!

CIKLIČNE TEORIJE

Izhodišče: Zgodovinski razvoj se dogaja v ciklih, po mnenju OSWALDA SPENGLERJA imajo civilizacije določeno življensko dobo (1000 let). Rojstvo – mladost – odraslost – smrt. Preučeval je propadle civilizacije. Z-civilizacija naj bi po njegovem nastala 900 leta. 1918 je napisal knjigo: Propad zahoda. Pisal jo je med vojno, ko so stvari zgledale res brezupno.

EKOLOGIJA

Ljudje živimo v družbenem okolju, kar pomeni da oblikujemo neko kulturo, ki vključuje tako duhovne kot materialne vidike – temu pravimo sociotehno sfera. Človek pa je tudi naravno bitje, sam del narave in je od narave odvisen. To odvisnost poskuša preseči, zato si človek naravo poskuša prilagoditi oz. celo podrediti. Pride do konflikta med sociotehno sfero in eko sfero, ta se kaže kot EKOLOŠKA KRIZA.

Leta 1968 je t.i. **RIMSKI KLUB** sprožil vprašanje: Koliko lahko Zemlja prenese? Rimski klub je združenje različnih znanstvenikov in menedžerjev.

Na pobudo tega kluba je na **MIT-u** (Univerza v Massachussetts-u) potekala neka študija o vplivu človeka na okolje in leta 1972 so izdali poročilo z naslovom Meje rasti.

UGOTOVITVE:

- ljudje se pretirano množimo, kar predstavlja pretirano obremenitev zemlje
- pretirano se uporablja omejene vire naravnih bogastev (les, nafta)
- pretirava se z gospodarsko rastjo, posledice so onesnažen zrak, vode, hrana..

To je znak ekološke krize. Leta 2050 naj bi prišlo do gospodarskega in ekološkega kolapsa. Leta 1992 je bila narejena še ena študija → ugotovili so, da se situacija nič ne izboljšuje, celo se je poslabšala.

Prva mednarodna konferenca o okolju je bila 1972 v Stockholmu. Že na tej konferenci pa so se pojavili strahovi nerazvitih držav, da bo razviti svet, ki je dosegel določeno stopnjo razvoja, preko ekoloških prizadevanj poskušal zaustaviti njihovo industrializacijo/razvoj. Ekološki standardi v nerazvitih državah so precej nižji. Razvite države so precejšen del umazane tehnologije prenesle v nerazvite države zaradi nižjih ekoloških standardov. Sicer so nerazvite države obremenitev, vendar v ZDA, kjer je 6% vseh prebivalcev, proizvede kar 70% odpadkov. Potrošijo tudi veliko nafte, uporabljajo škodljive klimatske naprave. Ameriška družba je potrošniška družba.

SVETLOBNO ONESNAŽENJE – dober primer Las Vegas.

V 70. letih se začne govoriti o reciklaži, zbiranju odpadkov...

VZROKI EKOLOŠKE KRIZE

Iščemo jih lahko v samem bistvu človeka:

1. **ANTROPOLOŠKI DEJAVNIK:** Človek za razliko od ostalih živalskih vrst oblikuje kulturo, ta kultura pomeni prenašanje in kopičenje znanj, s temi znanji pa poskuša gospodovati naravi. Poleg tega je značilnost človeka, da hoče vedno več.
2. Nekateri mislijo, da so se težave začele, ko je človek iz lovsko-nabiralniške skupnosti prišel v poljedelsko-živinorejsko. To se je zgodilo pred 10.000 leti → iz naravnega načina življenja (sožitja z naravo) je prestopil v način obdelovanja narave, ki je bil v nasprotju z naravo. To je bil nastavek!!
3. Težava je v judovski krščanski tradiciji – Bog je dal nam naravo na voljo.
4. Nekateri vidijo glavno težavo v industrijski revoluciji – začne se intenzivno obdelovanje okolja, različni produkti...

NAPOVEDI

Opcije: ekotehnološki optimizem

- človek se zaveda resnosti problema in je sprejel ustrezne ukrepe za ohranitev okolja
- človek ni pripravljen nič resnega spremeniti (Ludvik XIV: Za nami potop)
- situacija sploh ni tako problematična (ozonska luknja se krči); določena segrevanja so itak znana – to ni nič novega

Nekateri ugotavljajo, da človek potrebuje 11. božjo zapoved, ki bi urejala njegov odnos do narave – ekološka etika.

Pri **EKOLOŠKI ETIKI** se govori o dveh stvareh:

- ☐ Ali naj naravo spoštujemo, ker je vrednota sama po sebi – **AVTONOMNA EKOLOŠKA ETIKA**
- ☐ Ali pa zato, ker nam koristi, ker smo od nje odvisni – **INSTRUMENTALNA/HETERONOMNA EKOLOŠKA ETIKA**